

Araştırmacı Gazetecilik

Durum gazeteciliğiyle bağlantısı kurulabilecek bir başka gazetecilik türü, araştırmacı gazeteciliktir. Araştırmacı gazetecilik türünün ne olduğu çok tartişılmaktadır. Her ülkenin kendi geleneğine göre tanımları olabilir. Dünyanın en büyük araştırmacı gazeteciler birliği olan Investigative Reporters and Editors derneğinin tanımına göre araştırmacı gazetecilik, “Kişinin okuyucu, izleyici ya da dinleyiciler için önem taşıyan konularda kendi girişimi ve çalışmalarının ürünleriyle yaptığı haberciliktir. Yapılan habere konu olan kişiler çoğunlukla, mercek altına alınan meselelerin gizli tutulmasını isteyeceklerdir.”

Öte yandan 1974 yılında Washington Post gazetesinin araştırmacı gazetecilik bölümü muhabirlerinin ortaya çıkarttığı bir skandalın Cumhurbaşkanı Nixon’un devrilmesinde kilit rol oynaması, dahası bu skandalı ortaya çıkartan sürecin “Başkanın Adamları” (All president’s men) olarak başarılı bir filme kaynaklık etmesi bu türün böyle tanınmasında etkili olmuştur. Bu nedenle İngilizcesi “investigative reporting” olan araştırmacı gazetecilik çoğu zaman skandal gazeteciliği olarak tanımlanabilmektedir. Araştırmacı gazetecilik ürünleri yayınlanırken veya yayımlandıktan sonra başlayan süreçte ortaya çıkan yeni gelişmeler, olay gazeteciliğinin de konusu olabilir. Örneğin savlara verilen basın açıklamaları, mahkeme başvuruları, ilgili tarafların demeçleri gibi.

Araştırmacı gazetecilerden kamuoyundan gizlenen, haber olarak patladığında infial yaratacak, koltukları sarsacak, hkmetleri istifaya sürükleyecek haberlerin beklendiği durumlar söz konusu olmuştur. Ama araştırmacı gazetecilik sadece hkmetleri devirecek haberlerin, belgelerin ortaya çıkartılması değildir. Araştırmacı gazetecilikten, sistem hatalarını inceleyen, örneğin düzenleyici ya da adli sistemlerin nasıl işlemez duruma geldiğini anlatan ya da hayattaki adaletsizlikleri ortaya çıkaran dal olarak söz edilmesi de mümkündür. Araştırmacı haberciliği “görünmeyeni görünür kılma” işi olarak da düşünmek mümkündür. Grnmeyenlerden kasıt, kimi zaman bir sır perdesi

arkasında kalan, ya da kasten saklı tutulan; bazen de, gözümüzün önünde olduğu halde göremediklerimizdir.

Türkiye’de araştırmacı gazetecilik

Araştırmacı gazetecilikle ilgili başlıktan hemen sonra Türkiye’de genel olarak araştırmacı gazetecilik kavramının, her haberin araştırma gerektirmesi nedeniyle gerekmediği düşüncesinin egemen olduğunu söylemiştik. Bu düşünce yavaş, yavaş değişmekle birlikte, kanaat değişiminin gazetecilik mesleğinden geçimini sağlayanlarla sınırlı kaldığını belirtmek gerekir. Çünkü, kağıt gazete temelli Türkiye basını uzunca bir süredir, karşılaştığı ekonomik krizleri muhabirleri ve kıdemli gazetecileri çıkartarak aşmaya çalışıyor. Böyle bir ortamda, araştırmacı gazetecilik lüksünü üstlenecek girişimcilerin olmadığını söylemek gerekiyor. Türkiye’de hiç bir gazetenin araştırmacı gazetecilik bölümü ve bu işle görevlendirdiği özel muhabirleri yoktur.

Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye’de araştırmacı gazetecilik kapsamında ortaya çıkan bir isim olarak Uğur Mumcu’nun anmadan geçilmemesi gerekiyor. Hukukçuluğu nedeniyle adliye kayıtlarına ulaşmakta önemli bir yeteneği olan Mumcu, bombalı bir suikastle öldürülene kadar önemli araştırmacı gazetecilik örneklerine imza atmıştır. Bunlar saymakla bitmese bile Mehmet Ali Ağca’nın neden Papaya suikast girişiminde bulunmasının arkasındakilerle ilgili yaptığı haberler, dünya çapında konuyla ilgilenen 2-3 gazeteciyle birlikte önemli etkilerde bulunmuştur. Aslında Mumcu, Ağca adını Papa suikast girişiminden önce bilir. Çünkü Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi suikastında tetiği çekenini araştırırken Oral Çelik ve Mehmet Ali Ağca adlarına rastlar.

Sonradan yazdığı Rabıta haberleri de önemli araştırmacı gazetecilik örnekleri arasındadır. Mumcu öldükten sonra Mumcu’nun eşince kurulan Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı alanda

önemli eğitim girişimlerinde bulunmaktadır. Uğur Mumcu bu haberlerin büyük bölümünü Cumhuriyet Gazetesi'nde köşe yazarlığı yaparken yürütmüştür. Türkiye'de bu alanda en önde gelen ismin bile kadrosu, köşe yazarlığıdır. Mumcu'nun ölümünde köktendinci hareketlerin Rabıta dosyası nedeniyle kızgınlıkları veya Türkiye'deki Kürt hareketinin liderinin ve ailesinin Milli İstihbarat Teşkilatı'yla olan ilişkisinin bulunduğu yolunda görüşler bulunmaktadır.

Veri gazeteciliği

Veri gazeteciliği (data journalism) durum haberciliği içine son yıllarda katılmış kavramlardır. Veri yığınları içindeki eğilimleri, haberleri ortaya çıkartmak istenir. Özellikle internetin yaygınlaşması ve verilerin internet ortamında sunulması, bu tür gazeteciliğin önünü açmıştır diyebiliriz. Ayrıca, dünya çapında etkinlikler yapın açık erişim hareketi de özellikle devletlerin elindeki verileri herkese açması doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Demokratik ülkelerin çoğunda, kamu kuruluşları verilerin herkese açmaya başlamıştır. Örneğin New York belediyesi, kendisinden kiralanın binlerce bisikletin, hangi rotaları izlediğine ilişkin olarak tuttuğu verileri (kiralayanların isimlerini çıkarttıktan sonra, sadece bisiklet olarak) açıklamaktadır. Bu bisiklet rotalarının çözümlenmesiyle çeşitli haberler ortaya çıkartılmıştır.

Veri gazeteciliğinin ilgilendiren bir başka durum, yasal yollarla elde edilmemiş olmasına karşın özgünlüğünü onaylanmış belgeler yığını olabilir. Örneğin Wikileaks, hükümetlerden ele geçirdiği tüm belgeleri kendi sitesi üzerinden kamuya açmaktadır. Onbinlerce belge üzerinde arama yaparak, bunlardan bir haber oluşturmak veri gazeteciliği içinde değerlendirilebilir. Örneğin 2014 yılı içinde Wikileaks belgeleri arasında ABD istihbarat kuruluşlarının Türkiye'ye yönelik dinleme ve dinleme hedefleriyle ilgili belgeler yayımlandı. Bu belgeler 2009 yılından bu yana Türkiye'deki hükümetle ilgili bilinmeyen saptamaları ortaya çıkardı. Sadece ABD'nin değil Almanya gibi ülkelerin de dinlemeleri bu yolla ortaya çıktı. Der Spiegel dergisi, sadece Türkiye'yle ilgili bölümleri haberleştirdi.

Yazınsal türler

Gazetecilikte yazınsal türlerin (röportaj, gezi notları, roman v.b.) kullanılması mümkündür. Bu nedenle biçim olarak bu türleri kullanan ürünlerin gazetelerde yayınlanması durumunda durum haberleri sınıfında ele alınabilir. Dünya’da Upton Sinclair’ın Şikago Mezbahaları, Oscar Lewis’in Sançez’in Çocukları yazınsal gazetecilik uygulamaları içindedir.

Sinclair’ın Şikago Mezbahaları romanı da 1906’da bir dergide yayınlanır aynı yıl roman olarak da okurlara sunulur. Sinclair, romanı yazmak için Chicago’ya yerleşmiş, yoksul ve işçi semtlerinde gezip, insanlarla tanışmış ve onlarca fotoğraf çekmiştir. Roman, Litvanya’dan ABD göçüp, Amerikan Rüyası’nı gerçekleştirmeyi beklerken yoksulluğa düşen bir aile çevresinde döner. Sançez’in Çocukları, otobiyografik roman olarak tanımlanabilir. Eserde, Meksika’da kente göçmüş bir ailenin yoksulluk içindeki yaşamı konu edilir. 1971 yılında yayımlanan Sançez’in Çocukları sinemaya da aktarılmış özellikle müziği oldukça sevilmiştir. Yazınsal gazetecilikteki ürünler, çoğunlukla önce gazetelerde dizi haberler olarak yayınlanır. Sonradan tek kitap olarak yayımlanıp ilgi görünce sinemaya da aktarılabilmektedir.

Yazınsal gazetecilik türleri içinde, gazeteciliğe en çok yaklaşan tür röportajdır. Röportajı, gazetecilikte her gün yapılan söyleşiden ayırmamız gerekiyor. Söyleşi kaynaklar yapılan görüşme olarak tanımlanır. Amacı çeşitli bilgileri kaynaktan alabilmektir. Söyleşi bir yazın türü değildir. Hafta sonları ünlü kişilerle yapılan soru-yanıt haberleri de ancak söyleşi olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan, hafta sonu söyleşileri insan ilgisi haberidir. Oysa röportaj bir yazın türü olarak da kabul edilebilir. Röportaj bir yazın türümüdür sorusuna Yaşar Kemal şu yanıtı veriyor: “Röportaj bir edebiyat sayılabilir mi? Bu soruyla çok karşılaştım. Röportajı bir edebiyat dalı saymak ne, röportaj bal gibi edebiyattır. Onu haberden ayıran nitelik onun edebiyat gücüdür. Haber bir yaratma değildir, bir taşımadır. Röportaj bir yaratmadır. Gerçeğe, gerçeğin, yaşamın özüne yaratılmadan varılamaz.

Yaratmadan hiç kimse hiçbir şekilde gerçeği yakalayamaz, yakalarsa da karşısındakine anlatamaz. Haber gerçek değil mi, bence haber gerçeğin simgesidir. Haberin arkasında neler var, neler dönüyor, ne yaşamlar, dramlar, sevinçler var, haber bunu bize veremez. Röportaj haberin varamadığı yere varandır. Nasıl? Yaratarak, gerçeği değiştirerek değil, yaratarak.”

